

Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

Χριστίνα Μπουλάκη-Ζήση, Ιλαρίων Σιναΐτης,
Μητροπολίτης Τυρνόβου, Η ζωή και το έργον
αυτού

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.236](https://doi.org/10.12681/makedonika.236)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1986). Χριστίνα Μπουλάκη-Ζήση, Ιλαρίων Σιναΐτης, Μητροπολίτης Τυρνόβου, Η ζωή και το έργον αυτού. *Μακεδονικά*, 25(1), 400–402. <https://doi.org/10.12681/makedonika.236>

δα Σχολή, την παρουσία του στο Κάιρο, στο μετόχι της Μονής Σινά, όπου έκάρη μοναχός και άρχισε το διδακτικό και επιστημονικό του έργο. Άκολουθούν η διδακτική του δραστηριότητα στην 'Ιο (1788-1793), ή πρόσκλησή του στην Κωνσταντινούπολη και στη συνέχεια στο Βουκουρέστι και στο 'Ιάσι (1801 ci.), όπου εργάστηκε ως είκοσιδάσκαλος φανариωτικών οικογενειών, καθώς και οι πιθανολογούμενες σπουδές του στην 'Ακαδημία του Βουκουρεστίου κοντά στον Λάμπρο Φωτιάδη· στο ίδιο κεφάλαιο έρευνάται η διδακτική του θητεία στη Μεγάλη του Γένους Σχολή (1805 ci.) με την παράλληλη ιδιότητά του ως ήγουμένου του σιναϊτικού μετοχίου του 'Αγίου 'Ιωάννου του Προδρόμου στην Κωνσταντινούπολη (1803 ci.). Άπο τη στιγμή που φτάνει στη Βασιλεύουσα ο 'Ιαρίων βρίσκεται άμέσως στο επίκεντρο των πολιτικών και πνευματικών ρευμάτων που συγκλονίζουν τον Έλληνισμό των προεπαναστατικών χρόνων. 'Η ιδιότητά του, σκόπιμα, ως «θεωρού» υπεύθυνου του πατριαρχικού τυπογραφείου προεκάλεσε σφοδρές τις αντιδράσεις των κοραϊκών κύκλων του Παριστιού που θεωρούσαν τους λογίους της Βασιλεύουσας συντηρητικούς και, κατά συνέπεια, μη δυνάμενους να συλλάβουν τα μηνύματα των νέων καιρών. Με άφορμή τα παραπάνω ή συγγραφείας προβάλλει σε μιάν εδρεία άνάλωση των θέσεων των κύκλων του Πατριαρχείου και εκείνων του Κοραή έτσι που να μπορέσει ο άναγνώστης να σχηματίσει τον δέοντα προβληματισμό γύρω από το μείζον αυτό θέμα των πνευματικών εξελίξεων του Νεοελληνισμού κατά την κρίσιμη περίοδο του καλουμένου Διαφωτισμού. Με την ευκαιρία αυτή θεωρούμε σκόπιμο να παραπέμψουμε για το ίδιο θέμα στις άποψεις του σοφού και άντικειμενικού κριτή αυτής της διαμάχης, του Μανουήλ Γδεσών (βλ. το βιβλίο Μ. Γ ε δ ε ν, 'Η πνευματική κίνηση του Γένους κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα, εκδ. 'Ερμής, 'Αθήνα 1976, ίδια σ. 125 κ.έξ.). Καλό θά είναι, πάντως, να θυμίσουμε, σε συνάφεια με το ύπόψη θέμα, την ένωτική πολιτική του Πατριαρχείου, το όποιο στη σχετική προκήρυξή του καλούσε να συνεργαστούν με το τυπογραφείο του οι οί 'Ελληνες λογίοι άνεξάρτητα από τις θέσεις, αντιπατριαρχικές ένιοτε, που όρισμένοι από αυτούς είχαν λάβει κατά καιρούς. Αυτό το τελευταίο πιστεύουμε ότι είναι μιά λεπτομέρεια, την όποια πρέπει να έχουμε υπόψη όταν μελετούμε την περίοδο αυτή που έμεινε γνωστή ως «μάχη των φυλλαδίων». 'Η παρουσία του 'Ιαρίωνα, πάντως, στην Κωνσταντινούπολη συνδέεται επίσης με μιά σειρά ένεργειών που άποσκοπούσαν στην προώθηση της πνευματικής κίνησης του Γένους που έκφραζόταν καιρία στην περίοδο που δρᾶ ο Συναίτης με την ίδρυση σχολείων, την έκδοση βιβλίων, τη χρησιμοποίηση έποπτικών όργάνων διδασκαλίας, τη φροντίδα για την εξέυρεση ίκανών δασκάλων και, τέλος, με τη συγγραφή. Άπο τις ποικίλες αυτές πνευματικές δραστηριότητες του 'Ιαρίωνα άπασχολεί την κ. Ζήση ειδικότερα ή συμβολή του ως «θεωρού» του τυπογραφείου και ειδικότερα ή προσπάθειά του για την έκδοση της Κιβωτού της Έλληνικής γλώσσης, ή όποια άπετέλεσε ένα από τα σημαντικότερα έγχειρήματα της ελληνικής λογιοσύνης κατά την Τουρκοκρατία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ή συγγραφείας μελετά τη δραστηριότητα του 'Ιαρίωνα ως μητροπολίτη Τυρνόβου, περίοδος που συμπίπτει με την κρίσιμη για το Γένος δεκαετία 1821-1830—σημειωτόν ότι ο 'Ιαρίων φαίνεται ότι ύπήρξε αυτόπτης μάρτυρας του άπαχονισμού του Γρηγορίου Ε'. 'Η πρώτη αυτή περίοδος χαρακτηρίζεται από την άκαταπόνητη δραστηριότητά του για την τακτοποίηση των οικονομικών της μητρόπολης του και από τη μέριμνά του για την παιδεία, όπως ήταν, για παράδειγμα, ή ίδρυση οικοδομήματος για τη στέγηση του ελληνικού σχολείου. 'Ο 'Ιαρίων βρίσκεται στο Τυρνόβο σε μιά περίοδο, άλλωστε, που τόσο ο 'Ελληνισμός της περιοχής, όσο και ή τοπική λογιοσύνη παρουσιάζουν μιάν εξαίρετη πνευματική άνθιση έμποτισμένη από την επίδραση της ελληνικής παράδοσης. Μολταυτά ο 'Ιαρίων, για άγνωστων,

ἀκόμη λόγους, ἀπομακρύνθηκε ἢ, πιθανόν, παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Τυρνόβου (1827), γιὰ νὰ ἐπανεέλθει τὸ 1830 καὶ νὰ παραμείνει ὡς τὸ 1838. Ἡ δευτέρα αὐτῆ ἀρχιερατεία τοῦ Ἰλαρίωνα ἦταν, ἀπὸ κάθε ἄποψη, δύσκολη: ἡ προχωρημένη ἡλικία του, τὸ κίνημα τοῦ πανσλαβισμού πὺν εἶχε ἤδη ἀρχίσει, ἡ δυσμενὴς ἀπάναντι στὸν Ἰλαρίωνα στάση τοῦ Φαναρίου ἀποτελοῦν τοὺς κύριους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ δράση τοῦ Ἰλαρίωνα παρουσίασε αὐτὴν τὴν κάμψη. Ὁ Ἰλαρίων πέθανε τὸ 1838 ἀπὸ πανώλη.

Τὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου της ἡ συγγραφέας τὸ ἀφιερώνει στὸ συγγραφικὸ καὶ μεταφραστικὸ ἔργο τοῦ Ἰλαρίωνα· καὶ κυρίως στὴ συνεργασία του στὴν ἔκδοση τῆς Κιβωτοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ στὴ μετάφραση τῆς Ἀγίας Γραφῆς μὲ πρωτοβουλία τῆς British and Foreign Bible Society. Δὲν παραλείπει, ὁμως ἡ συγγραφέας, νὰ ἰδεῖ καὶ ὀρισμένα ἄλλα κείμενα τοῦ Ἰλαρίωνα ἠσοσνος σημασίας, ἀλλὰ τὰ ὁποία, ὀποσδὴποτε, ἔχουν τὴ θέση τους στὴ σύνολη πνευματικὴ παραγωγή τῆς ὑπόψη περιόδου.

Τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς μελέτης τῆς κ. Ζήση κάμει λόγο γιὰ τὴ θέση τοῦ Ἰλαρίωνα στὴ Βουλγαρικὴ Ἀναγέννηση, στὴν ὁποία θεωρεῖ ὅτι ὁ Ἰλαρίων προσέφερε μέγιστες ὑπηρεσίες, παρὰ τίς ὀρισμένες ἀντιθέσεις Βουλγάρων ἐρευνητῶν πὺν μὲ μυθοπλασίες, σὲ περιόδους δξύτητας μὲ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὸν Ἑλληνισμό, προσπάθησαν νὰ μειώσουν καὶ νὰ διαβάλουν τὸ ἔργο του. Ἐδόθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία στὴ συγγραφέα νὰ ἰδεῖ τὸ ὄλο θέμα μέσα στὰ πλαίσια τῶν πνευματικῶν διεξειλίσεων τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰλαρίωνα μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς βουλγαρικῆς ἔθνικῆς ἀφύπνιση, μέσα στὴν ὁποία πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ ἡ ὄλη δραστηριότητα τοῦ Ἰλαρίωνα, τὴν ὁποία μὲ τεκμηριωμένα στοιχεία ἡ συγγραφέας θεωρεῖ ἰδιαίτερα θετικὴ. Μὲ ἄξονα λοιπὸν τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰλαρίωνα ἡ κ. Χριστίνα Μπουλάκη-Ζήση ἔδωσε μὴν εὐρεία εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας καὶ τῶν ἑλληνικῶν προβλημάτων κατὰ τίς παραμονές τοῦ Ἀγώνα· δὲν πρόκειται λοιπὸν μόνον γιὰ μὴν ἀπλὴ βιογράφηση ἐνὸς ἀξιολόγου ἀνδρός πὺν ἔδρασε στὶς κρίσιμες γιὰ τὸν Ἑλληνισμό πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ γιὰ μὴν συγχρονικὴ παρουσίαση τοῦ περιβάλλοντος, ὀπου μορφοποιήθηκαν καταστάσεις καὶ ἰδεολογίες. Μὴν τελευταία παρατήρηση ἀφορᾶ στὴν ἑλλειπή παρουσίαση τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος στὸ Βουκουρεστίο καὶ στὸ Ἰάσι, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ μᾶς εἰπεῖ πολλὰ ἡ συγγραφέας σὲ συνάφεια τόσο μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἰλαρίωνα ὡς οἰκοδιδασκάλου φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν, ὀσο καὶ μὲ τίς πιθανές σπουδές στὴν Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου καὶ μάλιστα κοντὰ στὸν Λάμπρο Φωτιάδη. Καὶ ἀκόμη μὴν: ἀφορᾶ στὴν καθαρῆουσα πὺν χρησιμοποιεῖ ἡ συγγραφέας πὺν μωρεῖ νὰ ξεκίξει σῆμερα, μὲ τὴν κατακτητικὴ ὀρμὴ πὺν ἔχει λάβει ἡ δημοτικὴ, δείχνει ὀμως ὅτι δὲν ἔπαψε νὰ συγκινεῖ μερίδα τῶν λογίων μας καὶ βέβαια τὴν ὀμορφία της, ὀταν ὀ χειριστῆς της εἶναι ἱκανός, ὀπως συμβαίνει ἔδῶ μὲ τὴν περίπτωση τῆς κ. Ζήση. Τὸ βιβλίο λοιπὸν πὺν παρουσιάσαμε ὀποτελεῖ μὴν πολλὴ εὐπρόσδεκτη συμβολὴ στὴ γνώση μῆς προσωπικότητας τόσο συζητημένης, ἀλλὰ, παράλληλα, καὶ στὴν προώθηση τῶν γνώσεών μας γιὰ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνισμού καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν πολιτισμικὴ ἀνάπτυξη τῶν βαλκανικῶν λαῶν.